

บทที่ ๕

การคุ้มครองแรงงานหญิงและเด็ก

การคุ้มครองแรงงานหญิง

- 1.1 สภาพการทำงานของแรงงานสตรีไทย
- 1.2 ความเป็นมาของวันสตรีสาวก
- 1.3 การคุ้มครองแรงงานหญิง

การคุ้มครองแรงงานเด็ก

- 2.1 โครงสร้างประชากร
- 2.2 ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ขาดความสมดุล
- 2.3 การแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก
- 2.4 กฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็ก
- 2.5 มาตรการในการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็ก
 - 2.5.1 มาตรการระยะสั้น
 - 2.5.2 มาตรการระยะยาว

สรุปสำคัญ

1.1 แรงงานหญิงได้มีส่วนร่วมอย่างใหญ่หลวงต่อการส่งออกของไทยในกิจการรายได้หลักของประเทศไทย 10 รายการแรกมีการใช้แรงงานหญิงถึง 80% แต่เกิดความไม่เป็นธรรมต่อแรงงานหญิงหลายประการ เช่น ค่าจ้างต่ำกว่าแรงงานชาย เกษียณอายุเร็วกว่าชาย การเลื่อนตำแหน่งช้า การศึกษาต่ำ

1.2 วันสตรีสาวก มีประวัติเริ่มต้นจาก 8 มีนาคม 1909 ที่ชิคาโก ในสหรัฐ กรรมการหอผ้าหญิงนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องให้ลดชั่วโมงทำงานจาก 12 - 15 ช.ม. เป็น 8 ช.ม. และปรับปรุงสวัสดิการต่าง ๆ จนกระทั่งปี 1910 ที่ประชุมสมัชชาสตรีในเดนมาร์กได้กำหนดการทำงานระบบสามแผลและการกำหนดวันที่ 8 มีนาคม เป็นวันสตรีสาวกตามข้อเสนอของคุณรา แซกเกิน ผู้นำพารคลั่งคมประชาธิปไตยเยอรมัน

1.3 คุ้มครองแรงงานหญิงได้ครอบคลุมในเรื่องงานที่เป็นอันตราย, น้ำหนักของลิ่งของ, การทำงานในยามวิกฤต

1.4 การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ขาดความสมดุลก่อให้เกิดปัญหาแก่เด็กต่าง ฯ คือ

1. คนวัยทำงานในชนบทจะเข้ามาในเมือง เนื่องแต่เด็กและคนชราในหมู่บ้าน
2. การเข้ามารажทำงานในเมืองทำให้ครอบครัวแตกแยก
3. เด็กถูกหอดหึ้ง ถูกการรุณ เรื่องร้อน และติดยาเสพติด
4. เด็กถูกเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ

1.5 กฎหมายได้คุ้มครองเด็กในเรื่องอายุ, ชนิดของงานที่ให้เด็กทำได้, ประเภทของงานที่เป็นอันตรายห้ามเด็กทำงานนั้น, สถานอนามัยที่ห้ามเด็กเข้าไปทำงาน รวมทั้งเวลาในยามวิกฤตที่ดิจิจนเกินไป

1.6 มาตราการระยะลี้นเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กมีทั้งลี้น 24 มาตราการ เช่น ขยายอายุกำลังแรงงานจาก 11 ปี เป็น 13 ปี, เร่งรัดให้เด็กจบการศึกษาภาคบังคับ, จัดทุนการศึกษาและรูปแบบการเรียนที่ควบคู่กับการทำงาน, ฝึกอบรมอาชีพระยะลี้นแก่เด็ก เป็นต้น

มาตราการระยะยาว เช่น ขยายอายุขันต่าของเด็กที่ทำงานเป็นลูกจ้างเป็น 15 ปี, กำหนดเงินมาตรฐานขั้นต่าที่เด็กควรได้รับจากสังคม

มาตราการที่ 5

เพื่อออกกฎหมาย ช่วยเหลือเด็กและเยาวชน

1. เก็บไว้ในกฎหมายว่าด้วยการนำเยาวชนมาลงแรง
2. ยังคงเก็บไว้ในกฎหมายคิริยาไว้
3. ยกเว้นการนำเด็กห้องเรียนของโรงเรียนไปใช้ในการพัฒนาอาชีวศึกษาไว้บ้าง
4. กำหนดเวลาการลงแรงให้แก่เด็กห้องเรียนโดยไม่เกินเวลาหนึ่งเดือนต่อเดือน
5. กำหนดเวลาให้เด็กห้องเรียนสามารถเข้าไปทำงานได้บ้าง
6. กำหนดเวลาให้เด็กห้องเรียนสามารถเข้าไปทำงานได้บ้าง

ความย่อ

1 การคุ้มครองแรงงานหญิง

1.1 สภาพการทำงานของแรงงานสตรีไทย*

1. ตั้งแต่ปี 2503 แรงงานสตรีเข้ามายื่นคำร้องเพิ่มขึ้น และประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานสตรีในกำลังแรงงานสูงสุดในโลก จากการศึกษาของ ลินเลียนลิม (Lin Lean Lim) อัตราการเข้าร่วมของแรงงานสตรีไทยเท่ากับ 76.3% พ.ศ.2527 สูงกว่าอย่างกง 48.6% พ.ศ.2530 อินโดนีเซีย 50.9% พ.ศ.2529 ญี่ปุ่น 48.6% พ.ศ.2530 พิลิบินัส 20.0% พ.ศ.2530 สิงคโปร์ 47.0% พ.ศ.2530 เกาหลีใต้ 44.9% อย่างไรก็ตามอัตราส่วนของแรงงานสตรีมีน้อยกว่าชาย เช่นเดียวกับประเทศไทยส่วนใหญ่ นอกจานี้ ความแตกต่างในอัตราการเข้าร่วมจะมีสูง ในเขตเทศบาลมากกว่านอกเขตเทศบาล ใน พ.ศ.2532 อัตราการเข้าร่วมของสตรีและชาย ในเขตเทศบาลคือ 58.1% และ 75.9% เปรียบเทียบกับ 73.0% และ 87.2% นอกเขตเทศบาล ความแตกต่างนี้สามารถอธิบายได้จากความผันแปรของชีวิตประจำตัว งานที่สตรีทำในพื้นที่ทั่วสอง ในเขตชนบทงานของสตรีสามารถเข้ากับงานบ้านได้ง่ายกว่าในเขตเมือง ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่เกิดขึ้นนอกบ้าน ในขณะเดียวกันแรงงานสตรีที่ทำงานในกิจการต่าง ๆ ใน พ.ศ.2503 มีจำนวน 6.7 ล้านคน ทำงานอยู่ตามสาขาต่อไปนี้ คือ 6.7 ล้านคนในภาคเกษตร 1.7 ล้านคนในงานพาณิชย์ 1.7 ล้านคนเข่นกันในงานอุตสาหกรรม และหัตถกรรม 1.6 ล้านคนในภาคบริการ 147,000 คน ในงานก่อสร้าง 71,000 คน ในงานขนส่งและคมนาคม ที่เหลือ 34,200 คนในสาธารณูปโภค เนื่อง และอื่น ๆ

2. ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา แรงงานสตรีได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในภาคเกษตรจาก พ.ศ.2513 – 2519 อัตราการเติบโตของจำนวนงานสตรีในหัตถกรรม 16.0% (เปรียบเทียบกับชาย 10.9%) ในงานพาณิชย์ 7.0% (เปรียบเทียบกับชาย 8.3%) และ 1.5%

* รายงานการสัมมนา “การพัฒนาอุตสาหกรรมกับวิกฤตด้านสภาวะความมั่นคง”
โดย รศ.ดร. เมธี คงแก้ว

ในงานบริการ (เบรี่ยงเทียบกับชาญ 5.6%) จำนวนแรงงานหญิงในอุตสาหกรรมผลิตเพิ่มขึ้นจากประมาณ 178,000 (1.3%) ในปี 2503 เป็นปีปัจจุบัน 1.7 ล้านคน (3.5%) ใน พ.ศ. 2533 แรงงานหญิงจะครองอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกจำนวนเลือด้าสำเร็จ 78.8% อัตราภัย (52.2%) กระบวนการผลิตอาหาร (51.1%) อุปกรณ์ไฟฟ้า ชิ้นส่วนและแม่ค้าคุณภาพไฟฟ้า เครื่องหนัง มีคนงานสตอรี่ประมาณ 500,000 คน ทำงานในอุตสาหกรรมลังทอง เลือด้า และกระบวนการผลิตอาหาร ได้สร้างมูลค่าให้ถึง 47.7% ของ GDP ใน พ.ศ. 2532 และทำรายได้จากการส่งออกให้กับประเทศไทย 20% ของรายได้จากการส่งออก สิ่งทอ กล้ายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญที่สุด ในแบ่งของมูลค่า ใน พ.ศ. 2527 และเมื่อถึง พ.ศ. 2533 ทำรายได้ถึง 110 พันล้านบาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแรงงานสตอรี่ได้มีส่วนร่วมในอุตสาหกรรมต่อการส่งออกของไทย ที่ทำงานในกิจการที่เป็นรายได้นัก 10 ประการแรกที่นำรายได้เข้าประเทศไทย กว่า 287.1 พันล้านบาท และมีการใช้แรงงานหญิงกว่า 80%

3. อายุ่งไว้ก้ามประมาณ 80% ของกำลังแรงงานไทยทั้งหมดมีการศึกษาต่ำ มีเพียงส่วนน้อยจบการศึกษาระดับประถม ยังแรงงานหญิงแล้วยังมีผู้มากกังวลจึงมีผลให้แรงงานหญิงในทุกสายมีการศึกษาต่ำ ไร้ฝีมือ และถูกจ้างงานในงานต่ำที่สุด รวมถึงงานที่ให้ค่าตอบแทนต่ำ มีอัตรารายที่สุด ยกตัวอย่างเช่น มีผู้ชายมากกว่าผู้หญิงถึง 3 เท่า ที่อยู่ในตำแหน่งบริหาร อ่านนาย การและจัดการ แม้กระทั่งสตอรี่ที่มีการศึกษาและทักษะสูงก็ไม่ได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมชาย ในด้านค่าจ้างพบว่า ใน พ.ศ. 2532 ค่าจ้างแรงงานหญิงต่ำกว่าชาย 20% และซึ่งมองว่างดูเหมือนว่าจะมากขึ้นมากขึ้นตามอายุ การเลื่อนขั้นต่ำแห่งช้า เกษียณอายุเร็วกว่าชาย นอกเหนือ (แม้จะมีข้อยกเว้นอยู่บ้าง) แรงงานสตอรี่ยังเข้าร่วมสหภาพแรงงานน้อย เมื่อเทียบกับชาย ทำให้โอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์และคุ้มครองน้อยลง

4. ที่น่าลังเกดแรงงานหญิงของไทยจะครองอุตสาหกรรม โรงเเรม ภัตตาคาร อุตสาหกรรมท่องเที่ยว และที่เกี่ยวเนื่อง รวมถึงกิจการบันเทิงและทางเพศ (45.4% ของแรงงานหญิง ทำงานในภาคบริการด้านบันเทิง และ 66% ในงานบริการส่วนบุคคล) แม้ว่าอาชีพໄสเกลี่ จะผิดกฎหมายตาม พ.ร.บ.บังคับการค้าประเวศ พ.ศ. 2503 และ พ.ร.บ.บังคับการล่อหลวง หญิงและเด็ก พ.ศ. 2476 ก็ตาม แต่จากการประมาณการของกระทรวงแรงงานฯ พบว่ามีผู้หญิง

ประมาณ 500,000 คน ประกอบอาชีพโภสเกลี่ ใน พ.ศ.2533 องค์การพัฒนาเอกชนบางแห่งประเมินว่าอยู่ระหว่าง 800,000 - 1,000,000 คน ในจำนวนนี้เป็นโภสเกลี่เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ประมาณ 100,000 คน ด้วยเหตุนี้มีรวมถึงแรงงานสตรีที่ทำงานในต่างประเทศ และคาดการณ์ว่ามีแรงงานหญิงทำงานด้านบันเทิง และทางเพศในเมือง ที่สำคัญตามก็ือการจัดตั้งของโภสเกลี่แม้จะผิดกฎหมาย แต่การค้าทางเพศก็ดำเนินการผ่านธุรกิจบันเทิงที่ถูกกฎหมาย เช่น สถานอาบอบนวด คลับเกลเลอร์ และ ไนท์คลับ

5. กล่าวโดยย่อ ๗ แรงงานสตรีซึ่งกระจุกตัวอยู่ในภาคเกษตรมาเป็นเวลาหลายปีได้ถูกคัดเข้าสู่งานบริการและอุดหนารกรรม ใน พ.ศ.2523 สัดส่วนของแรงงานสตรีที่จ้างงานนอกภาคเกษตรมี 42.0% ใน พ.ศ.2529/30 มี 43.5% โดยอัตราการเติบโตในช่วงเวลาที่ผ่านมาของหญิง 6.3% และชาย 5.2% สัดส่วนของแรงงานสตรีในงานใหม่ ๗ ภาคเกษตรจาก พ.ศ. 2523-2529/30 มี 56.1%, 56.8% ตามลำดับ ในภาคบริการ 52.7% ภาคพาณิชย์สำหรับแรงงานสตรี 6.0% และสำหรับชาย 5.5% การขยายตัวของแรงงานสตรีในภาคนอกเกษตร ปรากฏให้เห็นชัดจากการอพยพแรงงานใน พ.ศ.2513-2523 การอพยพออกจากชนบทโดยเฉลี่ยต่อปีสำหรับแรงงานสตรี 6.0% และสำหรับชาย 5.5% ในขณะที่การอพยพเข้าเมืองเฉลี่ยต่อปีของสตรี 32.6% และชาย 30.4% ดังนั้นจากการที่มีการจ้างงานสตรีในภาคนอกเกษตรสูงกว่าชาย สัดส่วนของแรงงานสตรีที่เป็นคุณงามและประกอบอาชีพอิสระจะเพิ่มขึ้น ในขณะที่จำนวนแรงงานครอบครัวที่ไม่ได้รับค่าจ้างกำลังลดลง ด้วยดังกล่าวเป็นการยืนยันอย่างสำคัญว่า การขยายตัวของแรงงานสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งนอกภาคเกษตร การมีส่วนของสตรีในกำลังแรงงาน แสดงถึงการมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงของประเทศไทย ดัง Lim Lean Lim ชี้ว่า "เป็นที่ประ建立健全ดีว่าแรงงานสตรีเป็นผู้รับภาระหนักของการผลิตโภสเกลี่หน้าเศรษฐกิจและการปรับเปลี่ยนโครงสร้างในทศวรรษที่ 2523-2533 แต่ความมั่นคงและกระบวนการภารการภารปรับเปลี่ยนไม่ได้คุ้มครองสตรีมากไปกว่าชายในการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยังใหญ่และความอ่อนแอก่อภัยสังคม ทั้ง ๗ ที่การขยายตัวของแรงงานสตรีกำลังเกิดขึ้น"

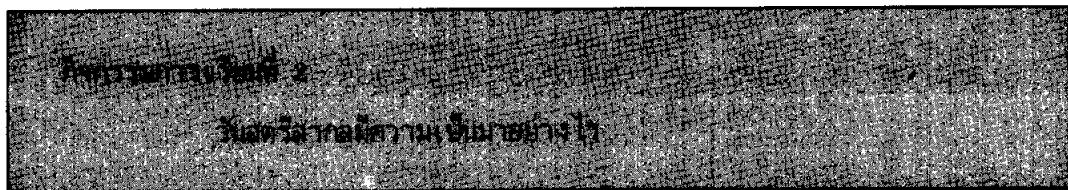
1.2 ความเป็นมาของวันสตรีสากล

ในวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ.1909 (พ.ศ.2452) กรรมการใหญ่โรงงานห่อผ้าในเมืองซิตาโก ประเทศสหสหเอมิเรกจำนวนหนึ่งพันคน ร่วมกันนัดหยุดงานเดินขบวนแสดงพลังบนถนนย่านผู้คนดense วันออกตօน ได้ของเมืองนิวยอร์ก อันเป็นย่านโรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งเลื่อมไทรเมื่อเรียกร้องให้ยกเลิกสภาพการทำงานที่หารุณให้ร้าย ต้องทำงานหนักถึงวันละ 12-15 ชั่วโมง แต่ได้รับค่าแรงอันน้อยนิด สตรีหลายคนต้องทำงานขณะที่มีครรภ์ หรือไม่มีครรภ์แล้วออกจากงาน โดยเรียกร้องให้ลดเวลาการทำงานให้เหลือวันละ 8 ชั่วโมงพร้อมทั้งปรับปรุงสวัสดิการด้วย ให้คืน รามหั้งยัง ได้เรียกร้องลิทธิ์ในการออกเสียงเลือกตั้งของสตรีด้วย เนื่องจากครั้งนี้แสดงถึงพลังของมวลกรรมการสตรีว่าแม้จะถูกจับคุกชั่ง และจะไม่ได้สิ่งที่เรียกร้องเฉพาะหน้าทั้งที่ แต่ก็ให้บทเรียนอันล้ำค่าไว้ความยุติธรรมและลิทธิ์อันเท่าเทียมของความเป็นคน ยอมได้มากด้วยความกล้าหาญต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวต่อเนื่อง และได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากสตรีทั่วโลก นับเป็นการเริ่มต้นของการต่อสู้ เพื่อลิทธิ์สตรีจนกระทั่งในปี ค.ศ.1910 ผลจากการต่อสู้เรียกร้องของแรงงานสตรีทำให้ประเทศไทยมีกฎหมาย สัญญาที่ 2 ที่เมืองโนบเบลในเยอรมนี ประเทศเดนมาร์ก ได้ผ่านญัตติเกี่ยวกับระบบการทำงานแบบสามัญ คือทำงาน 8 ชั่วโมง ศึกษา 8 ชั่วโมง และพักผ่อน 8 ชั่วโมง กำหนดค่าจ้างแรงงานสตรีเท่าเทียมกับชายในงานที่เท่ากัน คุ้มครองสวัสดิการแรงงานสตรีและเด็ก เป็นต้น ที่สำคัญคือประเทศไทยรับรองข้อเสนอของ คลารา แฟชกิน ผู้นำพรรคลังสมคประชาธิปไตยเยอรมัน ที่ให้กำหนดวันที่ 8 มีนาคมของทุกปีเป็นวันสตรีสากล เพื่อเป็นเกียรติแก่สตรีชนชั้นแรงงานซึ่พิพากเชือ ได้สร้างสรรค์บทเรียนแห่งการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่

นั้นคือประวัติความเป็นมาโดยย่อของวันสตรีสากล 8 มีนาคม ซึ่งได้ผ่านมาประมาณ 80 ปีแล้ว เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาบทบาทของคนงานหญิง ในประเทศไทย เราจะพบว่าแรงงานหญิงคือ พลังที่สำคัญของโครงสร้างการผลิตอุตสาหกรรมและขนาดการแรงงานไทย โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมลึงทอง อิเล็กทรอนิกส์ และเจียระไนเพชรพลอย ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมการผลิตที่กำรายได้หลักให้แก่ประเทศไทยขณะนี้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคุณงานหุ่นจะเป็นแรงงานหลักในอุตสาหกรรมหลายประเทศ รวมถึงภาคบริการพาณิชยกรรม แต่บทบาทแรงงานหุ่นในการต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่า บทบาทการมีส่วนร่วมในขบวนการลพภารตแรงงานยังมีน้อย เนื่องจากค่านิยมของสังคมไทยที่ยกย่องชาติเป็นชั้ง เท้าหน้า หุ่นเป็นชั้งเท้าหลัง เป็นเพศที่ว่าวนอนสอนง่าย สังคมยอมรับบทบาทผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชาย และไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้พัฒนาตัวเอง ขณะเดียวกันยังต้องแบกรับภาระงานบ้านเลี้ยงดูลูก บ้านนี้มีดีสามี โดยที่มองว่าคนที่รับผิดชอบหลักคือผู้หญิง การเข้ามาช่วยแบ่งเบาภาระมีน้อย เป็นผลให้ผู้หญิงขาดโอกาสในการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ท่ามกลางการเร่งรัดสู่การเป็นประเทศไทยอุตสาหกรรมใหม่ในปัจจุบันและอนาคต ลิทธิ์ และความเป็นอยู่ของแรงงานหุ่นกำลังถูกกละเมิด

1.3 การคุ้มครองแรงงานหุ่น

ห้ามลูกจ้างหุ่นทำงาน ต่อไปนี้

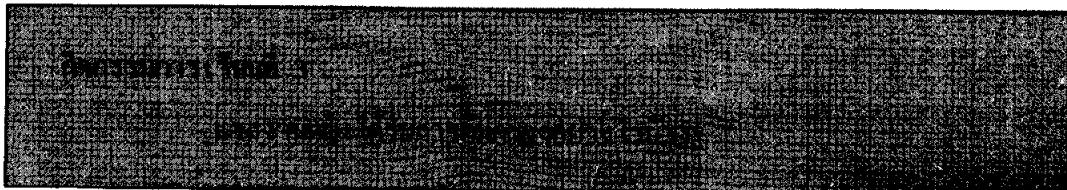
1. งานทำความสะอาดเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน
2. งานที่ต้องท่านนั่งร้านที่สูงกว่า 10 เมตรขึ้นไป
3. งานใช้เลื่อยวงเดือน
4. งานผลิตหรือขนล่งวัสดุทางเบ็ดหรือวัสดุไวไฟ
5. งานเนื่องแร่ที่ต้องทำได้ดิน
6. งานอันตามที่กระทรวงมหาดไทยจะได้กำหนด

ห้ามหุ่นทำงานเกินหนึ่งวัน ที่กำหนดดังต่อไปนี้

1. 30 กิโลกรัม สำหรับงานที่ร้า
2. 25 กิโลกรัม สำหรับงานที่ต้องขึ้นบันไดหรือที่สูง

3. 600 กิโลกรัม สำหรับการลากหรือเข็นของที่ต้องบรรทุกกล้องเลื่อนที่ใช้ร่าง
4. 300 กิโลกรัม สำหรับการลากหรือเข็นของที่ต้องบรรทุกที่ไม่ใช้ร่าง

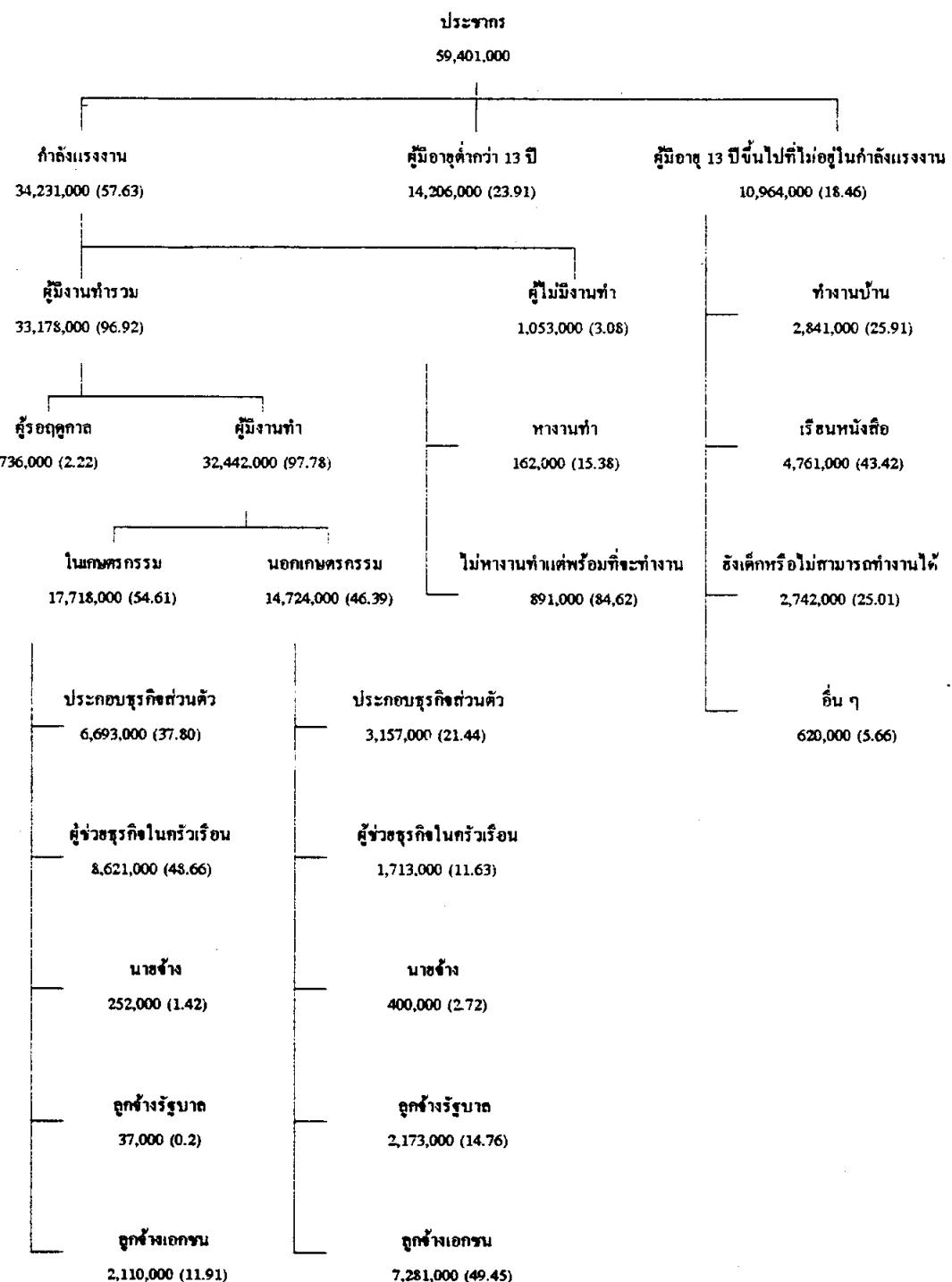
ห้ามลูกจ้างหญิงทำงานในระหว่าง 24.00 น. และ 06.00 น. เว้นแต่งานมีลักษณะต้องทำติดต่อกันไป หรืองานกะ หรืองานที่มีลักษณะและสภาพที่ต้องทำในระหว่างเวลาดังกล่าว ห้ามนิให้หญิงที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่ยังไม่ได้ทำการสมรสเข้าทำงานเป็นลูกจ้างทำงานในส ไม้สรราตรี สถานเด่นรำ สถานฝึกสอนเด่นรำ สถานขายและส่งสุรา สถานอาบ อบ นวด โรงแรม

2. การคุ้มครองแรงงานเด็ก

2.1 หากพิจารณาแผนภูมิโครงสร้างประชากรและกำลังแรงงานของประเทศไทย ปี 2538 พบว่า มีประชากรทั้งสิ้น 59.4 ล้านคน เป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี มีประมาณ 14.2 ล้านคน หรือประมาณ 23.91% ของประชากรทั้งประเทศ

แผนภูมิ โครงสร้างประชากรและกำลังแรงงานของประเทศไทย ปี 2538

ที่มา : กองวิชาการและแผนงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

ข้อมูลจากสถิติการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า จำนวนเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ซึ่งจะมีอายุ 13 ปี และไม่มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตั้งแต่ปี 2533-2537 (ช่วงอายุ 13-18 ปี) มีจำนวนสะสมทั้งสิ้น 2.56 ล้านคน

แนวโน้มจำนวนแรงงานเด็ก ในช่วงแพนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) จำนวนแรงงานเด็กมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลง อันเป็นผลจากนโยบายการลดอัตราการเกิดของประชากรในช่วงที่ผ่านมา เนื่องร้อยละ 1.4 และนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มจำนวนเด็กที่ต้องออกนอกระบบการศึกษามีจำนวนลดลง จากร้อยละ 56 ในปี 2533 เหลือเพียงร้อยละ 11 ในปี 2537 และคาดว่าในปี 2539 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแพนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 รัฐบาลจะสามารถขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีโอกาสศึกษาอยู่ในระบบการศึกษามากขึ้น และจะจบการศึกษาภาคบังคับเมื่อมีอายุ 15 ปี

สำหรับแรงงานเด็กที่ทำงานในสถานประกอบการของภาคเกษตรกรรม ประมาณว่ามีจำนวน 95,000-100,000 คน ทำงานอยู่ในสถานประกอบการผลิตขนาดเล็ก (ลูกจ้างไม่เกิน 20 คน) ในกิจการตัดเย็บเสื้อผ้า เย็บรองเท้า กระโปesa เจียร์ในพอลอย ทำเครื่องประดับ ช่อมรถยนต์ จักรยานยนต์ สวนนิมบริการน้ำมัน และร้านอาหาร จากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่การสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานพบว่า แรงงานเด็กที่ทำงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 85 จะมีอายุระหว่าง 15-18 ปี สำหรับสถานประกอบการขนาดใหญ่ ไม่พบว่ามีการใช้แรงงานเด็ก อาจเป็นเพราะกระบวนการผลิตและการใช้เทคโนโลยีในการผลิตจำเป็นต้องใช้แรงงานที่มีวุฒิภาวะและสรีระทางร่างกายที่แตกต่างจากเด็ก

2.2 ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ขาดความสมดุลก่อให้เกิดปัญหาแก่เด็กในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น

(1) คนในวัยทำงานจะลงทะเบียนครอบครัวในชนบทไปรับจ้างขายแรงงานในเมืองใหญ่ จนเหลือแต่เด็กและคนชราในหมู่บ้าน

(2) คนชนบทที่อพยพเข้ามาทำงานในเมือง รวมทั้งลูกหลานที่อพยพตามห่อแม่มาด้วยมักต้องใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนแออัด ที่มีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ และเข้าไม่ถึงบริการทั้งสาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของ

สังคมเมืองหรือสังคมอุดมสังคม เกิดความเครียดกับการแก่งแย่ง แข่งขันหาเลี้ยงปากท้อง และแข่งขันกันในการบริโภคทางวัตถุเพิ่มขึ้น เกิดครอบครัวใหม่ที่หละหลวย ไม่มีบ้านของคู่แต่งงานใหม่ ๆ การเลิกราhey่าร้างแตกแยกเพิ่มสูงขึ้น เด็กถูกทอดทิ้งหรือได้รับการเลี้ยงดูอย่างไม่ถูกต้อง มีมากขึ้น สภาพดิชของกรมประชาสงเคราะห์ เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือพ่อแม่ไม่สามารถดูแลได้เพิ่มขึ้นจากจำนวน 10,529 คน ในปี 2530 เป็น 11,200 คน ในปี 2532 สภาพการที่พ่อแม่มีเวลาดูแลลูกน้อยลง ไม่ใช่เป็นปัญหาเฉพาะพ่อแม่ที่ยากจนเท่านั้น แต่เป็นสภาพการที่ว้าไปของคนชั้นกลาง และคนชั้นสูงที่ว้าไปด้วยเมื่อพ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลานของตน เด็กก็ต้องอยู่ในความดูแลของพี่เลี้ยงหรือญาจังในบ้านที่มีคุณภาพไม่เพียงพอ สภาพทางสังคมเช่นนี้ ทำให้เด็กและเยาวชนเดินได้โดยขาดความอบอุ่นและความรู้สึกมั่นคง ทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

(3) ปัญหาของสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดความแอกอัดของเมืองและมีสภาพการณ์ต่าง ๆ ตามมา อาทิ ค่าครองชีพสูงขึ้น การแก่งแย่งแข่งขันเชิงธุรกิจ ความห่างเหิน และความไม่เข้าใจกันของสมาชิกในครอบครัว ประชาชนขาดการนำลักษณะทางศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ครอบครัวแตกแยก เด็กและคนชราขาดผู้ดูแลเอาใจใส่ เป็นต้น ซึ่งสภาพต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนบางส่วนเกิดความวิตก กังวลใจ เกิดช่องว่างทางสังคมที่ไม่สามารถปรับตัว ได้ทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงส่งนาทางออกด้วยวิธีการที่แตกต่างกันทั้งในทางที่ถูกต้อง และทางที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ อันเป็นผลให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมา และมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น เช่น ปัญหาการhey่าร้าง ในปี 2530 มี 31,068 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 33,344 ราย ในปี 2531 และ 40,875 ราย ในปี 2532 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.3 และ 22.6 ตามลำดับ

ผลจากการhey่าร้าง ความตึงเครียด ฯลฯ ส่งผลกระทบต่อเด็กทำให้เด็กถูกทอดทิ้งหรือได้รับการเลี้ยงดูอย่างไม่เหมาะสม ไร้ความสุข ในครอบครัว เพิ่มความรุนแรงหรือถูกการรุนแรงในครอบครัว ทำให้เด็กจำนวนไม่น้อยต้องออกมาระรอนจรดในที่สาธารณะ เป็นสาเหตุของปัญหาสังคมอื่น ๆ ได้ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ในหมู่วัยรุ่น ยุวอาชญากรรม เป็นต้น สภาพดิชสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า จำนวนเด็กและเยาวชนติดยาเสพติดเพิ่มขึ้นจาก 11,326 คน ในปี 2526 เป็น 16,037 คน ในปี 2532 จำนวนผู้ต้องขังเด็กขาดอายุต่ำกว่า 20 ปี เพิ่มขึ้นจาก 9,584 คน ในปี 2525 เป็น 1,204 คน ในปี 2530

(4) เด็กและเยาวชนจำนวนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ยากจน์ในชนบท ซึ่งต้องย้ายถิ่นตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือย้ายถิ่นมาหาเลี้ยงชีพคน外องและครอบครัว จากการที่ต้องจากบ้านและครอบครัวต้องทำงานตั้งแต่อายุยังน้อย ทำให้เด็กขาดโอกาส และขาดแบบอย่างที่จะเรียนรู้กระบวนการทางสังคมอย่างเหมาะสม เด็กจำนวนไม่น้อยจึงกล้ายเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจประจำตัว ฯ ที่ไม่เหมาะสม เช่น

- เด็กกล้ายเป็นเครื่องมือในการผลิต และกำลังแรงงานราคาถูก
- เด็กกล้ายเป็นลินค้าในธุรกิจบริการทางเพศ ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วน สอดคล้องกับงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ปี 2533 มีไส้เกะ และหญิงบริการทั่วประเทศ ประมาณ 5,907 แห่ง หรือ 83,923 คน และร้อยละ 40 ของไส้เกะทั่วประเทศเป็นหญิงอายุต่ำกว่า 16 ปี
- เด็กกล้ายเป็นเครื่องมือแสวงหาเงินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนำเด็กมาขอทานการฝึกและใช้เด็กทำการลักทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ การลักพาเด็กออกขายให้ต่างชาติ และการผลิตลินค้าที่มุ่งขายให้เด็กบริโภคเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงพิษภัยของลินค้านั้น

2.3 ปัญหาแรงงานเด็กเป็นปัญหาสังคมที่มีผลกระทบมากจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ขาดความสมดุล ซึ่งรัฐบาลควรหนักด้วย “เด็ก” เป็นทรัพยากรมณฑ์ที่มีค่าและจะต้องเดินต่อเพื่อสร้างเสริมเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย การแก้ไขปัญหาแรงงานเด็ก รัฐบาล ได้ดำเนินนโยบายและมาตรการหลาย ๆ ด้านควบคู่กันไป และดำเนินการอยู่ในหลายกระทรง ในส่วนของกระทรงแรงงานและสวัสดิการสังคมได้กำหนดมาตรการในการดำเนินการให้เป็นระบบและครบวงจร ดังแต่ การวางแผนให้เด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันสมควร การสร้างโอกาสและทางเลือกในการศึกษาและการประกอบอาชีพแก่แรงงานเด็ก การป้องกันมิให้ถูกหลอกลวง จนถึง

การคุ้มครองมิให้มีการใช้แรงงานเด็กที่ไม่เป็นธรรม อันเป็นการดำเนินมาตรการทั้งในเชิงบังคับคุ้มครอง ส่งเสริมและพัฒนา และเน้นการดำเนินการในลักษณะการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระทรวงและนอกกระทรวง

2.4 กฤษณาคุ้มครองแรงงาน ลงวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2515 หมวดที่ 3 เรื่องการใช้แรงงานเด็ก ตั้งแต่อายุ 20 ถึงยัง 25 ทวิ สุรุลาระสำคัญของการคุ้มครองแรงงานเด็กได้เป็นข้อต่อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ห้ามรับเด็กอายุต่ำกว่า 13 ปีบริบูรณ์ เป็นลูกจ้าง (20)
2. ถ้ารับเด็กอายุตั้งแต่ 13 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 15 ปีบริบูรณ์ เป็นลูกจ้าง จะต้องทำงานที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด เช่น การรับใช้ในงานพาณิชยกรรม และงานเกี่ยวกับการกีฬา งานล่งหนังสือพิมพ์ งานเก็บล่งจำนำယอดอกไม้ ผลไม้ เป็นต้น ถ้าให้ทำงานอื่น จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานตรวจแรงงานเลียก่อน (21)

3. พนักงานตรวจแรงงานมีอำนาจเพิกถอนใบอนุญาตได้ ถ้านายจ้างฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำเตือน หรืองานที่ให้ทำเกิดเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความเจริญเติบโตของทารก เท่อนต่อจิตใจ หรือขัดต่อศีลธรรม (22 ทวิ)

4. ให้ลูกจ้างอายุตั้งแต่ 13 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ มีเวลาทำงานปกติ ไม่เกินวันละ 8 ชั่วโมง

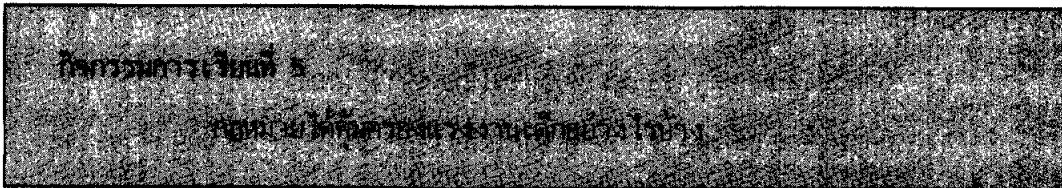
- ห้ามลูกจ้างอายุตั้งแต่ 13 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 15 ปีบริบูรณ์ ทำงานล่วงเวลา ทำงานในวันหยุด และทำงานในระหว่าง เวลา 22.00 - 06.00 น. เว้นแต่เป็นผู้แสดงภาระหนาร ฯลฯ แต่ต้องจัดให้มีการพักผ่อนตามสมควร (23)

5. ห้ามให้ลูกจ้างอายุตั้งแต่ 13 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ทำงานหล่อม เปา หล่อรีด ปั้นโลหะหรือวัสดุอื่น งานเกี่ยวกับความร้อน ความเย็น ความลื้นละเท้อน เสียงแสลง ที่มีภาวะดับผิดปกติ งานเกี่ยวกับสารเคมี จุลชีวันเป็นพิษ วัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ งานรกราก หรือปั๊มน้ำ งานใช้เลือยไฟฟ้าหรือเครื่องยนต์ งานได้ดิน ใต้น้ำ ในถ้ำ อุโมงค์ งานเกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสี (24)

6. ห้ามให้ลูกจ้างอายุตั้งแต่ 13 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ทำงานในสถานที่เล่นการพนัน สถานเด่นรำ สถานที่มีภูมิป่ามิตรลูกค้า สถานที่สำหรับพักผ่อนหลังบัน哄หรือสถานที่มีบริการนวด ให้แก่ลูกค้า (24)

7. ในการพิมพ์มีการจ่ายหรือรับเงินหรือประ โยชน์ตอบแทนใด ๆ ก่อนถึงงวดการจ่ายค่าจ้าง มิให้ถือว่าเป็นการจ่ายหรือรับค่าจ้างสำหรับลูกจ้างเด็ก และห้ามมิให้นายจ้างนำเงินหรือประ โยชน์นี้มาหักจากค่าจ้างของเด็ก (25)

8. ลูกจ้างเด็กมิเลิกชีลาเพื่อรับการฝึกอบรมตามที่อธิบดีกรมแรงงานจัดขึ้นโดยได้รับค่าจ้างเท่านั้นทำงานปกติ (25 ทว.)

2.5 นอกเหนือไปยังมาตรการในการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็ก

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2531 เรื่อง นโยบายและมาตรการในการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็ก ได้กำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กรวม 27 มาตรการ โดยกำหนดเป็นมาตรการระยะสั้น 24 มาตรการ และมาตรการระยะยาว 3 มาตรการ ดังนี้

มาตรการระยะสั้น

- มาตรการที่ 1 แก้ไขกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กซึ่งมีอายุต่ำกว่า 13 ปี เป็นลูกจ้าง
- มาตรการที่ 2 ขยายอายุประชากรที่ถือว่าเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานจากที่เคยกำหนดอายุไว้ 11 ปี เป็น 13 ปี
- มาตรการที่ 3 เร่งรัดดำเนินการให้เด็กที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ได้เข้าศึกษาจนจบการศึกษาภาคบังคับ โดยทั่วถึง
- มาตรการที่ 4 สนับสนุนให้มีการจัดทุนการศึกษาและรูปแบบการเรียนที่ควบคู่กับการทำงานเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กที่ครอบครัวมีฐานะยากจน

- มาตรการที่ 5** ส่งเสริมให้มีการจัดการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นแก่เด็ก และให้มีการจัดหาทุน หรือสินเชื่อเพื่อการลงทุนแก่ครอบครัว ในช่วงบที่มีเด็กและเยาวชนใช้แรงงาน ประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรืออุตสาหกรรมขนาดย่อม
- มาตรการที่ 6** ส่งเสริมให้มีการจัดบริการเพื่อพัฒนาการของเด็ก ทั้งภายในและภายนอกสถานประกอบการ ในด้านสุขภาพอนามัย นันทนาการ สังคม อารมณ์และอื่น ๆ
- มาตรการที่ 7** ส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดให้มีโครงการและบริการด้านการพัฒนาสุขภาพ อนามัยแรงงานเด็ก สำหรับเด็กที่ทำงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิต
- มาตรการที่ 8** ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์การเอกชนจัดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาแรงงานเด็ก ในด้านบริการสุขภาพอนามัย นันทนาการ ตลอดจนการพัฒนาด้านสังคมและอารมณ์ แก่ไปปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงาน เพื่อให้การคุ้มครองแก่แรงงานเด็กมากขึ้น ทั้ง ในช้า ไม่งาน เวลาพัก การทำงานล่วงเวลา งานที่อันตราย ให้เด็กทำ สวัสดิการและบทกำหนดโทษ
- มาตรการที่ 9** เร่งรัดให้มีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองแรงงาน ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- มาตรการที่ 11** ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็กระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานงานและร่วมกันหาทางป้องกันแก้ไขปัญหา การใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรม
- มาตรการที่ 12** ส่งเสริมให้สนาพาณิชย์และภาคเอกชน ลดสัดส่วนแรงงานเด็กที่ไม่เป็นธรรม และแจ้งให้กรมแรงงานทราบ
- มาตรการที่ 13** ให้มีการเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ตรวจสอบและสั่งสอนงบประมาณใน การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการตรวจแรงงาน
- มาตรการที่ 14** ส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้องค์การเอกชนเป็นเครื่องมือในการตรวจแรงงาน ตลอดจนมีบทบาทเป็นโจทก์แทนแรงงานเด็ก ในกรณีที่เด็กมีปัญหากฎหมายจ้างจัดให้มีระบบการตรวจแรงงานในเวลากลางคืนและวันหยุด
- มาตรการที่ 15** ให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับแรงงานเด็ก และสิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดให้แก่เด็กจากการใช้แรงงานเด็กที่ไม่ถูกต้องแก่เด็ก นารดา หรือผู้ปกครองเด็ก และประชาชนทั่วไป